HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שנאמר [1]ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ארבעה שריין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון ורויה די רביעאה דמה לבר אלהין אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחוים לצלם מיד פתחו ואמרו [2]לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב [3]אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסניו אמרתי אעלה בתמר אלו ישראל ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחד של חנניה מישאל ועזריה (א)אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [4]ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה [וגו'] מאי ראיתי הלילה ביקש הקב"ה להפוך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב (ב)אין איש אלא הקב"ה שנאמר [5]ה' איש מלחמה ה' שמו על סוס אדום ביקש הקב"ה להפוך את העולם כולו לדם כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר [4]והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקים (ג)שנאמר [6]ויהי אומן את הדסה ואין מצולה אלא בבל שנאמר [7]האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש מיד מלאים רוגז נעשים שרוקים ואדומים נעשו לבנים אמר רב פפא שמע מינה (ד)סוסיא חיורא מעלי לחלמא: ורבנן להיכא (אזול) [אזלו] אמר רב בעין [הרע] מתו ושמואל אמר ברוק טבעו ור' יוחנן אמר עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות כתנאי ר' אליעזר אומר בעין [הרע] מתו ר' יהושע אומר ברוק טבעו וחכ"א עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנאמר [8]שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה איזו הם אנשים שנעשה להן מופת הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה ודניאל להיכן אזל אמר רב למיכרא נהרא רבא בטבריא ושמואל אמר לאתויי ביזרא דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי דאלכסנדריא של מצרים איני (ה)והתניא (ו)תודוס הרופא אמר אין פרה וחזירה יוצא מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד זוטרי אייתי בלא דעתייהו ת"ר שלשה היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר הקב"ה אמר ניזיל דניאל מהכא דלא לימרו בזכותיה איתנצל ודניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי [9]פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר יזיל דניאל מהכא דלא לימרו קלייה לאלהיה בנורא ומניין דסגיד ליה דכתיב [10]באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד וגו': [11]כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' וכתיב [12]ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו (ז)וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שעשאן כקליות [13]יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם מאי עבוד אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר אחאב אמר לה כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה וצדקיה אמר כה אמר ה' השמיעי אל אחאב אזלה ואמרה ליה לאבוה אמר לה אלהיהם של אלו שונא זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה אמר להו מאן אמר לכון אמרו הקדוש ברוך הוא והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אסור אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותייהו לדידהו לא אמר להו לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה אמרו ליה אינון (א) תלתא הוו ואנן תרין אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו אמרו יהושע כהן גדול סברי ליתי יהושע דנפיש זכותיה ומגנא עלן אחתיוהו שדינהו אינהו איקלו יהושע כהן גדול איחרוכי מאניה שנאמר [14]ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתיב [15]ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' א"ל ידענא דצדיקא את אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא נורא חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד א"ל והא אברהם יחיד הוה התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא הכא הוו רשעים בהדי ואתיהיב רשותא לנורא היינו דאמרי אינשי תרי אודי יבישי וחד רטיבא אוקדן יבישי לרטיבא מאי טעמא איענש אמר רב פפא שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן שנאמר [16]ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מאי דכתיב [17]שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים

אלא

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת. דברישא חשיב לתלתא צדיקי ומלאך לבסוף דכתיב ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין: **וטפחו לישראל על פניהם.** שהשתחוו לצלם: **אני אמרתי שכל התמר שלי הוא.** שיהיו בהם צדיקים הרבה ולא עלתה בידי וכו'. ישראל נמשלו לתמר כדאמרי' (סוכה דף מה:) מה תמר זה אין לו אלא לב אחד וכו': **והנה איש רוכב על סוס אדום.** בזכריה כתיב: **כל העולם כולו לצולה.** מפני שהשתחוו לצלם: **והוא עומד.** העמיד הקב"ה עצמו בזכות ההדסים שבמצולה: **האומר לצולה חרבי.** לבבל שיושבת במצולה: **חרבי.** לשון חרבו המים (בראשית ח): **שרוקים.** צבועים ואח"כ נעשו לבנים כשנסתכל בצדיקים נח מכעסו: **סוסיא חיורא מעלי לחלמא.** מדקאמר שאדום הוי רמז לקללה: **ורבנן.** חנניה מישאל ועזריה: **להיכן אזלו.** כשיצאו מן הכבשן דתו לא מדכר להו בכולהו כתובי: **בעין הרע מתו.** שהיו מסתכלים בהן על שהיו תמהין בהן: **ברוק טבעו.** באותו רוק שרקקו אומות העולם בישראל שאומרין אלוה כזה יש לכם והשתחויתם לצלם: **הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה.** אלמא חזרו לארץ אצל יהושע כהן גדול: **ודניאל להיכן אזל.** כשהושלכו חביריו לתוך כבשן האש שלא הולך עמהם: **למכרא נהרא רבא בטבריא.** לחפור ולהוציא נהר בטבריא. ל"א למכרא נהרא בטורא בהר: **לאתויי בירי דאספסתא.** להביא זרע של עשב שהוא מאכל בהמה שלחו נבוכדנצר. הכי הוה קים להו: **לאתויי חזירי ממצרים.** שלחו כדי לגדלם לולדות שחזירי מצרים גדולים הם: **והתניא אמר תודוס הרופא.** לחכמים שהיו אומרים ניטלה האם טרפה: **והא אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים וכו'.** כדי שלא יהיו מצויין במקומות אחרים ואעפ"כ חיו: **זוטרי אייתינהו.** ולא העלו על לבם דלפריה ורביה בעי והניחו להוציאן בלא חתוך האם: **באותה עצה.** שהלך משם דניאל: **דלא נקיים בי פסילי אלהיהם תשרפון באש.** דנבוכדנצר עשאו אלוה כדכתיב ולדניאל הוה סגיד והוה ליה כפסילי אלהיהם שהמקרא הזה היה צוח עליהם לשורפן לכך היה מתירא: **קליות.** שבלים המהובהבין באש: **השמיעי.** השתמשי: **תלתא.** ונפישי זכותייהו: **הלא זה אוד**(ח). מה אוד נחרך אף הוא נחרך: **אהני.** הועיל: **אקדו.** שרפו: **מאי טעמא איענש.** יהושע דאהני נורא למאניה דהאי דאהדר איהו לנבוכדנצר דחייה בעלמא דחייה: **שש שעורים.** **שש גרעינים (שעורים) ממש: וכי דרכו של בועז ליתן שש שבלים.** והא תנן (פאה פ"ח מ"ה) אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב שעורים:

אלא

תורה אור

1. עָנֵה וְאָמַר הָא אֲנָה חָזֵה גֻּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין בְּגוֹא נוּרָא וַחֲבָל לָא אִיתַי בְּהוֹן וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָאָה דָּמֵה לְבַר אֱלָהִין: דניאל ג כה
2. לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם הַזֶּה לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתָּם שָׁם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בָךְ: דניאל ט ז
3. אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים: שיר השירים ז ט
4. רָאִיתִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אָדֹם וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה וְאַחֲרָיו סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים: זכריה א ח
5. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: שמות טו ג
6. וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וָאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקָחָהּ מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת: אסתר ב ז
7. הָאֹמֵר לַצּוּלָה חֳרָבִי וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ: ישעיהו מד כז
8. שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי הִנְנִי מֵבִיא אֶת עַבְדִּי צֶמַח: זכריה ג ח
9. פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא: דברים ז כה
10. בֵּאדַיִן מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל אַנְפּוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל סְגִד וּמִנְחָה וְנִיחֹחִין אֲמַר לְנַסָּכָה לֵהּ: דניאל ב מו
11. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְאֶל צִדְקִיָּהוּ בֶן מַעֲשֵׂיָה הַנִּבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי שָׁקֶר הִנְנִי נֹתֵן אֹתָם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וְהִכָּם לְעֵינֵיכֶם: ירמיהו כט כא
12. וְלֻקַּח מֵהֶם קְלָלָה לְכֹל גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ יְיָ כְּצִדְקִיָּהוּ וּכְאֶחָב אֲשֶׁר קָלָם מֶלֶךְ בָּבֶל בָּאֵשׁ: ירמיהו כט כב
13. יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנַאֲפוּ אֶת נְשֵׁי רֵעֵיהֶם וַיְדַבְּרוּ דָבָר בִּשְׁמִי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לוֹא צִוִּיתִם וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד נְאֻם יְיָ: ירמיהו כט כג
14. וַיַּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְיָ וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: זכריה ג א
15. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָםִ הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: זכריה ג ב
16. וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: זכריה ג ג
17. וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר אֵלַי אַל תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל חֲמוֹתֵךְ: רות ג יז

מסורת הש"ס

א) [עי' בילקוט זכרי' ושם איתא מאמר זה קצת בנוסחא אחרינא], **ב)** [לקמן צו: סוטה מב: מח.], **ג)** [מגילה יג. ע"ש ועי' תוס' ברכות כו: ד"ה ואין שיחה כו'], **ד)** [עיין ברכות נו:], **ה)** [צ"ל והתנן], **ו)** לעיל לג. בכורות כח:, **ז)** בקרא כתיב וכאחב, **ח)** [זכריה ג],

הגהות הב"ח

(א) גמ' תלתא הוו ואנן תרין. נ"ב וקשה מיד הכא הוה ליה לאקשויי והא אברהם יחיד הוה כמו שהקשה בתר הכי ליהושע כ"ג:

מוסף רש"י

בין ההדסים אשר במצולה. בין הצדיקים שגלו לבבל, ובשכינה משתעי קרא (מגילה יג.). **האם שלה.** רחם שלה (בכורות כח:) בית הריון, ונקראת טרפחת ושלפוחית ובלע"ז מטריל"ה (לעיל לג.). **בשביל שלא תלד.** לפי שטובות הן ואין רוצין שיהיו מצויין במקומות אחרות (שם) מפני שפרות וחזירות שלהן מעולין מאד ומוכרין אותן ביוקר ורוצין שלא ילדו במלכות אחרת כדי שיהו צריכין להם וחותכין האם שלה ואינה מתה (בכורות כח:).